

בס"ד

COVENANT & CONVERSATION

RABİ LORD JONATHAN SACKS ל"צ ILE
ETİK ÜZERİNE DENEMELER

Covenant & Conversation yazılarına yönelik cömert sponsorlukları için Wohl Legacy'ye teşekkürlerimizle

Acıdan Tevazua

Beaaloteha

David Brooks, çok satan kitabı *The Road to Character*'de,¹ kendi deyimiyle özgeçmiş erdemleri – başarı getiren başarı ve beceriler – ile ağıt konuşması erdemleri – cenaze konuşmalarında vurgulananlar – arasında keskin bir ayrım yapar: Bunlar, sizi, maskeler takmadığınız ve rollere bürünmediğiniz zamanlarda, arkadaşlarınızın ve ailenizin gerçek siz olarak tanıdıkları içten kişi haline getiren erdemler ve güçlü yanlardır.

Brooks bu ayrımı, Rabi Joseph Soloveitchik tarafından, ünlü makalesi *The Lonely Man of Faith*'te² yapılmış olan ayrımla ilişkilendirir. Bu makale iki kişiden bahseder: “Adem I” – iradesini dünyaya dayatan, yaratıcı, inşacı, doğanın efendisi insani kişilik – ve “Adem II” – hizmete yönelik görev ve hak ve istek duygusunun rehberliğiyle hareket ederek, dünyevi mevcudiyetin ötesindeki bir hakikate itaat duygusuyla yaşayan toplumsal akit odaklı kişilik.

Adem I başarı peşindedir. Adem II, hayırseverlik, sevgi ve kurtuluş için çabalar. Adem I ekonominin mantığıyla – kişisel çıkar ve azami yarar peşinde – yaşar. Adem II bundan çok farklı olan ve vermenin almaktan daha fazla anlam ifade ettiği ve arzulara hâkim olmanın onları tatmin etmekten daha önemli olduğu ahlak mantığıyla yaşar. Ahlaki evrende, başarı, insanı kibre götürdüğü zaman, başarısızlık haline gelir. Başarısızlık, insanı tevazua götürdüğü zaman başarı niteliği kazanabilir.

İlk olarak 1965 yılında yayımlanmış olan bu makalede Rabi Soloveitchik, insani güçleri ve ekonomik ilerlemeyi tapınma raddesinde önemli sayan kendi döneminin Amerika'sında Adem II'ye yer olup olmadığını merak etmekteydi. Elli yıl sonrasında Brooks o merakı tekrar gündeme getirmektedir. “Bizler” der Brooks, “bizi nasıl daha büyük bir kariyere sahip olabileceğimiz konusunda düşünmeye teşvik eden, ama birçoğumuzu iç yaşamı nasıl besleyebileceğimiz konusunda kendini ifade etmekten aciz halde ³bırakan bir toplumda yaşıyoruz.”

¹ David Brooks, *The Road to Character* Random House, 2015 [*Karaktere Giden Yol* (Alfa Yayınları, 2018)].

² Rabbi Joseph Soloveitchik, *The Lonely Man of Faith* [Yalnız İnanç Adamı] Doubleday, 1992.

³ David Brooks, *The Road to Character*, xiii.

Bu, Beaaloteha *peraşasında* merkezi bir temadır. Şimdiye kadar Moşe'yi hep dış taraftan görmüştük: mucizeci, Tanrı'nın Sözü'nün sözcüsü, bir yandan Paro'yla diğer yandan kendi halkıyla yüzleşmekten korkmayan bir adam, Bizzat Tanrı tarafından hakkedilmiş olan Levhaları paramparça etmiş ve O'na halkını affetmesi için "aksi takdirde, beni, yazmış olduğun kitabından sil" (Şemot 32:32) sözleriyle başvurmaktan çekinmemiş olan adam. Bu, aleni Moşe'dir; kahramanca bir kuvvete sahip bir simadır. Soloveitchik'in kullandığı terimle, bu Moşe I'dir.

Beaaloteha'da, Moşe II'yi, yalnız inanç adamını görmekteyiz. Bu çok farklı bir resimdir. İlk sahnede onu moral çöküntü halinde görüyoruz. Halk tekrar yiyecek hakkında şikâyet etmektedir. *Man* adlı mucizevi yiyecekleri vardır; ama hiç et yoktur. Halk sahte bir nostaljiye kapılır:

"Mısır'da bedava yediğimiz balıkları hatırlıyoruz! Ve salatalıkları, kavunları, pırasaları, soğanları ve sarımsakları!" (Bamidbar 11:5)

Bu, Moşe için bardağı taşıran nankörlük hareketi olur ve Moşe derin bir ümitsizlik duygusunu dışa vurur:

"Neden kulunun başına bu derdi getirdin? Hoşuna gitmeyen ne yaptım da tüm bu halkın yükünü üzerime koyuyorsun? Tüm bu halka ben mi hamile kaldım, onu ben mi doğurdum ki bana onu bir dadının emzikteki bebeği taşıdığı gibi kucagımda taşımamı söylüyorsun...? Tüm bu halkı ben tek başıma taşıyamam; çünkü bu yük benim için çok ağır! Ve madem bana böyle davranıyorsun, eğer gözünde beğeni bulduysam beni şimdi öldür ki kendi mahvımla yüzleşmeyeyim." (Bamidbar 11:11-15)

Bunun ardından büyük dönüşüm gelir. Tanrı ona, yükü kendisiyle birlikte taşıyacak yetmiş ileri gelen seçmesini söyler. Tanrı, Moşe'nin üzerindeki ruhu alır ve onu bu ileri gelenlerin üzerine yayar. İki tanesi, Eldad ve Medad, her kabileden seçilen altışar kişi arasındadır, ama son oylamada dışarıda kalmışlardır. İkisi kampın içinde peygamberlik etmeye başlarlar. Moşe'nin ruhunu onlar da kapmışlardır. Yeoşua bunun, Moşe'nin liderliğine meydan okunmasına yol açabileceğinden endişe eder ve Moşe'nin onları durdurması için ısrar eder. Moşe emsalsiz bir âlicenaplıkla cevap verir:

"Benim adıma mı kıskançlık ediyorsun? Keşke Tanrı Ruhu'nu onların üzerine yerleştirse de Tanrı'nın Halkı'nın tümü peygamber olsa!" (Bamidbar 11:29)

Yetmiş ileri gelenin onun ruhunu paylaştıklarını görerek artık tek başına olmadığını bilmek – sadece bu bile Moşe'nin hissettiği ruhi çöküntüyü gidermeye yetmiştir ve şimdi Moşe, etkileyici ve beklenmedik bir şekilde nazik, cömertçe bir güven tablosu sergilemektedir.

Üçüncü sahnede nihayet tüm bu dramın nereye yöneldiğini görmekteyiz. Bu noktada Moşe'nin öz ağabeyi ve ablası, Aaron ve Miryam, onun hakkında olumsuz konuşmaya başlarlar. Şikâyetlerinin sebebi (Moşe'nin kendine eş olarak almış olduğu "Etyopyalı kadın") açık değildir ve bu konuda birçok açıklama vardır. Ancak asıl mesele, Moşe için bunun bir "Sen de mi Brütüs?" anı olmasıdır. Kendisine en yakın kişiler tarafından ihanete veya en azından iftiraya uğratılmıştır. Ama Moşe etkilenmez. Tora, büyük beyanını işte burada dile getirmektedir:

"Bu adam, Moşe, çok mütevazı idi – yeryüzündeki diğer herkesten daha çok." (Bamidbar 12:3)

Bu, tarihte bir ilktir. Bir liderin en yüksek erdeminin tevazu olduğu fikri, antik dünyada herhalde saçma, hatta neredeyse kendisiyle çelişir bir fikir olarak görülürdü. Liderler, gururlu, muhteşem, giysileriyle, görünümüleriyle ve görkemli tavırlarıyla öne çıkan insanlardı. Kendi onurlarına tapınaklar inşa ederlerdi. Gelecek nesiller için hakkedilmiş muzafferlik kitabeleri olurdu. Rollerini hizmet etmek değil hizmet edilmektir. Diğer herkesin mütevazı olması beklenirdi – onların değil. Tevazu ve haşmet bir arada var olamazdı.

Yahudilikte bu düzen bütünüyle alaşağı edilmişti. Liderler hizmet edilmek için değil, hizmet etmek için oradaydılar. Moşe'nin en yüksek övgüsü, *eved A-Şem*, yani "Tanrı'nın kulu" olarak anılmasıydı. Tanah'ta

bu ünvana Moşe'den başka sadece halefi Yeoşua nail olmuştur. Antik dünyanın iki büyük imparatorluğunun mimari sembolizmi, tabanda geniş, tepede dar şekilleriyle görsel olarak hiyerarşik bir toplumu temsil eden Mezopotamya zigguratı ("Babil kulesi") ve Mısır piramitleriydi. Bunun aksine, Yahudiliğin simgelerinden *menora* ise, Yahudilikte halkın lidere değil, liderin halka hizmet ettiğini söylercesine, tepede geniş, tabanda dar şekle sahipti. Moşe'nin Yanan Çalılık'ta Tanrı'nın çağrısına olan ilk cevabı, bir alçakgönüllülük ifadesiydi: "Ben kimim ki liderlik edeyim?" (Şemot 3:11). İşte onu liderliğe uygun kılan tam da bu tevazu olmuştur.

Beaaloteha'da, Moşe'yi tevazuun daha da derin bir düzeyine erıştiren psikolojik sürecin izini süreriz. Yisrael halkının sürekli dik başlılığının getirdiği stresin altında Moşe içine kapanır. Onun ne söylediğini bir kez daha dinleyin: "Neden kulunun başına bu derdi getirdin? ... Tüm bu halka ben mi hamile kaldım? Onu ben mi doğurdum? ... Tüm bu insanlar için eti nereden bulacağım? ... Tüm bu halkı ben tek başıma taşıyamam; çünkü bu yük benim için çok ağır!" Buradaki anahtar sözcük "ben"dir. Moşe birinci tekil şahsa bürünmüştür. Bene Yisrael'in davranışını Tanrı'ya değil, kendisine karşı bir meydan okuma olarak görmektedir. Bu yüzden Tanrı'nın ona hatırlatmada bulunması gerekmiştir: "A-Şem'in kolu mu kısaldı?" Mesele Moşe değildir; Moşe'nin neyi ve kimi temsil ettiğidir.

Moşe uzun bir süredir yalnız olagelmıştır. Konu, halka yiyecek tedarik etmek için başkalarının yardımına ihtiyacı olması değildir. Bu, zaten Tanrı'nın hiçbir insani müdahale olmaksızın yapacağı bir şeydir. Konu, Moşe'nin, neredeyse dayanılmaz nitelikteki yalnızlığını sona erdirmek için başkalarının eşliğine duyduğu ihtiyaçtır. Başka bir yerde işaret ettiğim üzere, Tora *lo tov*, "iyi değil" ifadesini sadece iki yerde kullanır. İlki, insanlık tarihinin başında Tanrı'nın "Adamın yalnız olması iyi değil" (Bereşit 2:18) şeklindeki sözleridir. İkincisi ise Yitro'nun, Moşe'yi tek başına liderlik ederken gördüğü zaman "Bu yaptığın iyi değil" (Şemot 18:7) dediği yerdir. Biz yalnız yaşayamayız. Tek başımıza liderlik edemeyiz.

Moşe yetmiş ileri gelenin onun ruhunu paylaştıklarını görür görmez ruhsal sıkıntısı ortadan kalkar. Yeoşua'ya "Benim adıma mı kıskançlık ediyorsun?" diyebilmektedir. Ve kendi ağabeyi ve ablasının eleştirilerinden hiç rahatsızlık duymamakta, Miryam *tsaraat* ile cezalandırıldığı zaman onun iyileşmesi için Tanrı'ya dua etmektedir. Tevazuuna tekrar kavuşmuştur.

Tevazuun ne olduğunu işte şimdi anlayabiliriz. Tevazu kişinin kendisini alçaltması değildir. Bunu birçok kez C. S. Lewis'e atfedilen bir cümle en iyi şekilde ifade etmektedir: Tevazu, kendinizi azımsamak değildir. Kendinizi daha az düşünmektir.⁴

Gerçek tevazu, "ben"i susturmak anlamına gelir. Gerçekten alçakgönüllü insanlar için, önemli olan ben değil, Tanrı ve başka insanlar ve ilkelerdir. Bir keresinde büyük bir dini lider hakkında söylendiği gibi "Tanrı'yı o kadar ciddiye alırdı ki, kendisini ciddiye almasına hiç gerek kalmazdı."

Rabi Yohanan şöyle demiştir: "Kutsal Olan'ın – Mübarek'tir O – büyüklüğünü bulduğun her yerde, O'nun tevazuunu bulursun" (*Megila* 31a). Büyüklük, tevazudur – hem Tanrı için, hem de O'nun yollarında yürüme peşinde olanlar için. Bu aynı zamanda en büyük kuvvet kaynağıdır da, zira eğer "ben" hakkında düşünmezsek, bizi eleştiren veya küçümseyen kişiler tarafından incitilemeyiz. Bu kişiler artık var olmayan bir hedefe ateş ediyor olurlar.

Beaaloteha'nın bize, Moşe'nin yaşamındaki bu üç sahne yoluyla öğrettiği şey şudur: Bazı zamanlarda alçakgönüllülüğü ancak büyük bir psikolojik kriz sonrasında elde edebiliriz. "Bu adam, Moşe, çok mütevazı idi – yeryüzündeki diğer herkesten daha çok" sözlerini ancak Moşe bir moral çöküntüsü yaşadktan ve ölmek için dua ettikten sonra duymaktayız. Çekilen sıkıntılar, egonun kabuğunu kırıp aşar ve asıl önemli olanın, kendimize odaklanmak değil, bizden bütünüyle çok daha büyük olan bir projede oynadığımız rol

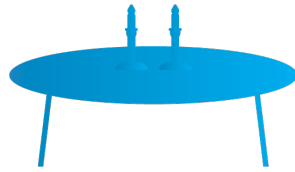
⁴ Ç.N.: İngilizce orijinalinde ustaca bir ifade kullanımı vardır: "Humility is not thinking less of yourself. It is thinking of yourself less."

olduğunu fark etmemizi sağlar. *Leavdil*,⁵ Brooks bize, bunalımdan muzdarip olan Abraham Lincoln'un, iç savaş krizinden "İlahi takdirin, hayatını kontrolüne aldığı ve kendisinin, onu aşan bir görevde küçük bir araç olduğu"⁶ duygusuyla çıktığını hatırlatır.

Varoluş acısına verilecek doğru cevap, der Brooks, zevk değil, kutsiyettir. Bununla kastettiği, "Acıyı ahlaki bir anlatımın bir parçası olarak görmek ve kötü bir şeyi, onu mukaddes bir şeye – kişiyi daha geniş toplumla ve ebedi ahlaki taleplerle kardeş hale getirecek bir tür kurban ibadetine – dönüştürmek suretiyle mevcut durumundan kurtarmaya çalışmak"tır. Benim gözümde bu, 2014 yazında öldürülen üç İsrailli gencin aileleri tarafından doruk noktasına çıkarılmıştır. Bu aileler, acı kayıplarına, Yahudi halkının birlik ve beraberliğini güçlendirmek üzere en çok çabayı gösterenler için bir dizi ödül yaratarak cevap vermiş ve böylece acılarını dışarı doğru yönlendirerek, onu ulus içindeki başka yaraları iyileştirmeye yardımcı olmak amacıyla kullanmıştı.

Kriz, başarısızlık, kayıp veya acı, bizi Adem I'den Adem II'ye, kendimize odaklı olmaktan başkalarına odaklı olmaya, efendilikten hizmete ve "ben" in kırılğanlığından, insana "evrenin merkezi olmadığını" ve "daha büyük bir düzene hizmet ettiğini hatırlatan"⁷ tevazua taşıyabilir.

Tevazu sahibi kişiler, kendilerinden daha büyük şeylere açık olurlar. Tevazudan yoksun olanlar ise öyle değildirler. Bu nedenledir ki, tevazudan yoksun olanlar size kendinizi küçük hissettirirken, tevazua sahip olanlar kendinizi daha büyük hissetmenizi sağlarlar. Onların alçakgönüllülüğü, başkalarında büyüklük ilhamı yaratır.

ŞABAT SOFRASI İÇİN SORULAR

1. Acaba "özgeçmiş erdemleri" de önemli midir, yoksa sadece "ağıt konuşması erdemlerimizi" geliştirmek için mi çalışmamız gerekir?
2. Tevazuu "kendimizi daha az düşünmek" olarak anlamamız neden önemlidir?
3. Acaba kriz ve acı anları neden sıklıkla kişisel gelişim ve tevazua yol açar? Bunu Moşe'nin hayatının neresinde görmekteyiz?

www.RabbiSacks.org

@RabbiSacks

The Rabbi Sacks Legacy Trust, PO Box 72007, London, NW6 6RW • +44 (0)20 7286 6391 • info@rabbisacks.org

© Rabbi Sacks • All rights reserved

⁵ Ç.N.: "Ayırmak için"; "benzetmek gibi olmasın".

⁶ Brooks, a.g.e., 93.

⁷ Brooks, a.g.e., s. 261.